

Könyvének minden ténymegállapítása gondos, aggodalmasan pedáns. Erdeme, hogy a konzervatív forrásmunkák közt is jól tudja a valóságot olvasni. Valamiről mégis megfélemedezik. Arról, hogy itt nemcsak a nyomornak, de a nyomor ellen való irodalmi harcnak is voltak és vannak tradíciói.

Kovács Imre munkája, mint szociológiai tanulmány kissé egyoldalú, de mint a mai magyarság helyzetrajza: igaz, sötét és félelmetes.

(Rab Imre)

KODOLÁNYI JÁNOS: SZUÓMI, A CSEND ORSZÁGA (Cserépfalvi, Budapest, 1937.)

A magyar írók mindég kísérti a fel-fel dobott kő meséje. Szabó Dezső Boór Bálintja idegenben akarja megalkotni a görög istenszobrokat és végül magyar parasztok kerülnek ki a művészi kezek alól. Szociológusok Izlandról és más szociálista államról festenek reális rajzokat s az öröm után, hogy jól is lehet valahol — kitör a fájdalom: miért van nálunk mégis rosszul? Az általános érdeklődés ép' úgy veleszületett adottsága az embernek, mint az a vágy, hogy szülőföldünkön szeretnénk először ideális állapotokat teremteni... Kodolányi Jánost is utólérte a fel-feldobott kő legendája. Könyvet írt *Szuómiról*, gyermekkori vágyainak földjéről és minél ideálisabb állapotokat talált ott, annál jobban és sürgetőbben rajzolódna ki benne az itthoni mulasztások, az itthoni elmaradottság. Az az *álmok* világa, ez a *való* világ, ott *őszinte* emberek és *őszinte reformok*, itt a *nem őszinte emberek* csak *átreformokat* hozhatnak létre. ...Szubjektív és költői könyv Kodolányi János könyve és mégis egészen tárgyilagos. Egészen tárgyilagos, mert nemcsak azt a földet szereti, melyet leír, de ezt is, melynek viszonyait éppen az összehasonlítás által látja oly szomorúnak. Válságos időkben élünk, ilyenkor ezerszeresen szükséges, hogy az emberek szinte személyes felelősséget érezzenek hazájuk sorsáért és ki érezné ezt a felelősséget természetesebben, mint a gondolat embere? Az élet és történet irástudatlanjait hiába vonjuk felelőségre, ők a napi életet élik csupán, felelősséget az író és gondolkodó érezhet elsősorban, aki tudja, hogy a jelent elmúlt erények vagy bűnök határozták meg és azt is tudja, hogy a mi nemtörődésünk is végzetes lehet azokra, akik utánunk jönnek. Jólesik olvasnunk, talán mert ritkán van rá alkalmunk, magyar íróktól ezeket az őszinte szavakat: „Itt Lettországnak tapasztaltam először, hogy *mindazért, ami Magyarországon történik vagy nem történik, saját személyemben vagyok felelős*. A kérdések áradata zudult reám. Miért nem szüntetjük meg végre a nagybirtokrendszert! Hiszen ha újabb háború szakad Európára, menthetetlenül össze kell roppannunk.“ Hozzáértéssel és szociális akarattal mennyit meg lehet oldani. Nivellálni lehet a jövedelmeket, meg lehet csinálni az anynyira kényesnek hirdetett földreformot. A forradalom és szabadságharc előtt úgy Lettország, mint Észtország földjeinek hetven százalékát a lakosság három százaléka tartotta kezében, a hirhedt német balti bárók vékony rétege. És tudtak változtatni ezen az ősi bűnön. Ma nemcsak Lettország, hanem Észtország, sőt Szuómi is úgyszólván egy nagy tanya-rendszer. „Am a tanyákat kitűnő utak kötik össze, az utakon modern autóbuszok robognak minden irányban, a közlekedés oly olcsó, hogy az ember el sem akarja hinni s mindezek tetejébe ott van minden házban a bicikli, a legdemokratikusabb közlekedési eszköz. Csaknem minden házon rádióantenna. Vajjon Lettországnak és a többinek nem átka a tanyarendszer?“ Lelkiismeretes ember előtt úgy hangzik, mint a tetemre-hívás, mikor idegen testvér kérdezi meg, mint Kodolányi Jánostól egyik

írotársa: „Nézz körül, Jean! Mit teremtettünk mi Lettországból. Miért nem csináljátok ezt meg ti is? *Mi* vagy *ki* akadályoz meg benne?... Erre a kérdésre nem tudtam válaszolni — vallja Kodolányi — a felelet tulajdonképpen komplikált és egy kicsit hazug is lett volna. Igen: személyemben vagyok felelős Magyarországért! A tardi helyzetért, az Ormánságért, 540 falu egykéréjéért, a borsodi és csongrádi gyerekek ezreiért, a földbevéjt lakásokért, az egypengős napszámtól... Mindenért én vagyok felelős ezen az idegen földön robogó vonaton... Amit mondhatok, az csak mentőgetőzés. A akadályok felsorakoztatása csak kibuvó.“

Szuómi a csend országa, ott nem sokat beszélnek és főleg közérdekről beszélnek keveset... De annál inkább lehet érezni a szociális gondoskodást és érzületet az intézményekben... Ezt a szociális lelkeséget tükrözi a tudományos élet is. Tanár és tanítvány közt az igazi kultúra jegyében egész életre szóló a kapcsolat a kultúra és civilizáció tökéletes egysége haz, ami varázst ad a finnországi életnek. Itt a technika eredményei nem homályosítják el a természet szeretetét és nem ölik meg az egyéniséget s főleg a dolgozó emberek egyéniségét.

A finnek szeretnek bennünket és Kodolányinak mindenütt azt kellett éreznie, hogy benne az egész magyarságot is köszöntik, nemcsak azt az egy személyt, aki átutazik a rokonnép országán. De minél jobban szeretnek bennünket, annál súlyosabbak kérdéseik, melyekkel elevenére koppintanak az itthoni bajoknak. Sajnálkozással mondogatják, hogy mi „nagypolitikát“ csinálunk, holott ők alig politizálnak, mert nincsenek oly megoldatlan szociális kérdéseik, elfajult pártharcuk és mert abszolút demokráciájuk van. Ha érthetetlenek előttük a mi sajátos politikai viszonyaink, annál inkább tisztában vannak a magyar társadalom hibás szerkezetével, nagybirtokrendszerünkkel, közigazgatási módszereinkkel. Tudják, hogy ezért nem az egész magyarság felelős, de annál súlyosabban a vádakat, melyeket szemébe mondanak a Trianon miatt panaszkodó magyaroknak. „Vajjon miért és hogyan akadályozta meg önöket Trianon abban, hogy végkép leszámoljanak a nagybirtokaikkal? És miért nem teremtették önök Trianon ellenére is olyan demokratikus közigazgatást, mint mi? És ha Trianon oly súlyosan nehezedik önökre, miért nem láttak hozzá kettőzött erővel, hogy a *nép-kultúra* kincseit felszínre hozzák? Abban is Trianon akadályozza önöket, hogy a negyven évvel ezelőtt készült s ma már használhatatlan, hiányos tájszótárt újjal pótolják? Vagy, hogy az Akadémia végre megcsinálja a teljes magyar szótárt, ami nélkül mi magunk sem tudunk alapos tudományos munkát végezni. És nem gondolják meg önök, hogy Trianonról nem beszélni és nem panaszkodni kell, hanem *némán dolgozni a nép megerősítésén*, nehogy az erősebb népek teljesen összeroppantsák önöket.“ Mit feleljen ezekre a súlyos kérdésekre a lelkiismeretes magyar író? Itt nem lehet tagadni, nem lehet szépítenet, itt csak érezni lehet a fájó igazságokat és csak arra szabad gondolni, milyen jó lenne azt a mesésnek látszó világot Magyarországon és valóra váltani. Ott is voltak nagybirtokok, pl. Hartolában egy hatezer hektáros nagybirtok. „A birtokot az állam megvette; parcellákra osztották, parasztokat telepítettek reá. Az egykori urasági házat a hozzátartozó gazdasági épületekkel és cselédlakásokkal együtt azonban egy darab belsőség közepén meghagyták részint gazdasági iskolának, részint muzéumnak. Ötvenegy ilyen parasztfőiskola van az országban.“ Tizenhét éves parasztfiúk és parasztlányok tanulnak ezekben az iskolákban. Tornácsos, emeletes, meleg otthonossággal berendezett lakásuk van, könyvtár, társalgó, zeneterem és ragyogóan tiszta étterem várják őket s a földmivelés és tejgazdaság praktikus tárgyain kívül huma-

nista tárgyakat is tanulnak. Viszont a humanizmus tárgyai náluk nem arra valók, hogy a praktikus érzéket eltompítsa bennük, hanem arra, hogy a realitások mellett a szellem termékei is felfrissítsék őket. Náluk szellemi felfrissülést jelent az, ami nálunk szellemi — letörés.

Más lelkiület kellett-e ahhoz, hogy ezt a jobb helyzetet kiharcolják — erre nehéz felelni, de az bizonyos, hogy ez a helyzet egészségesebb mentalitást eredményez. Kodolányi így jellemzi az északi embereket: „Komolyak és hívők, mint a gyermekek, őszinték, mint a gyermekek, bátrak, mint a gyermekek és játékosak, sőt primitívek is, mint a gyermekek. Mindegyikükben van költői érzék s a természetben való elmerülni tudás képessége akár a gyermekekben.” Ime a megoldott szociális problémák milyen derűssé, szinte legendássá tudják tenni valamely táj vagy ország lelki képét. A nyomasztói anyagi gondoktól, a szociális nyomortól való megszabadulás természetesen felszabadítja az emberek életélvező természetes ösztöneit, felszabadítja és meg is fékezi, a túlzásoktól megmenti, mert minden, amit elérnek, komoly munka eredménye és mivel ott nincs meg a hivatásos és kenyérkereseti munka között az a nálunk nagyon ismert bántó ellentét, a munka már önmagában is öröm, feloldódás, harmónia.

Mindez az állapot, mely a miénkhez képest egész eldorádói képet nyújt, nem téveszti meg az író. Osztályharc még mindig van s a radikális ifjumunkások remélik, hogy a bankok és gyárak szocializálásának is eljön az ideje. S ez a hit természetes, mert az is bizonyos, hogy osztályharc nélkül ezt az állapotot sem lehetett volna megteremteni. A földreformot ők sem tudták radikális módszerek nélkül megcsinálni. A finnekre nehezedő német nagybirtokosok kénytelenek voltak birtokaikat eladni vagy ha ellenszegültek, átadni, bármilyen ősi birtokokról is volt szó. Azok a százezrek, akik földet béreltek, munkájukkal törleszthették és magukénak válthatták meg földjeiket. Az állam „hisz” kedvező kölcsönöket adott és oly csekély összegben szabta meg az árakat, hogy nem okozott nagy nehézséget a törlesztés. A földművelők számára földet vásárol az állam és így a nagybirtokok lassanként egészen eltűnnek. Sok helyen azt a gondolatot vetik a közvéleménybe, hogy az újítások pusztulással járnak. A finnországi földreform bebizonyította, hogy ez az ellenvetés hamis. „A földművelők kettőzött lelkesedéssel dolgozik saját birtokán és a szövetkezetek pótolnak minden mást. Tessék ma megnézni a statisztikákat, mit és mennyit termel a finn kisparaszt. Mit exportál szövetkezetei útján, mennyi iparcikket vesz fel, mennyi könyvet fogyaszt, miként növekszik az általános jólét, van-e munkanélküliség! És hogy mennyit ad az állam tudományos és művészeti célokra.”

Kodolányi János megcsinálja a mérleget s e mérleg kitűnő. A nap-számbér négyszerese a miénknek, a lakás olcsóbb, az élelmiszer jobb és olcsóbb; irodalmuk mélyen és komolyan foglalkozik a nép és proletáriátus sorsával s a finn tehetség alkotókedvét elsősorban a valóságos élet művészi megformálásában önti ki. Valóságkeresés a művészetben és valóság realizálása a szociális életben: ez jellemzi a modern Finnországot, melynek Kodolányi oly hűséges, reális és felelősségteljes képét rajzolta meg.

Böloni Farkas Sándor jó száz évvel ezelőtt Amerikába ment idegen népek közé és felfedezte a demokráciát, nagyszerű élményeinek olvasása még ma is felfrissítően hat. Kodolányi János elment északra és a rokon testvérnépek között fedezte fel a demokráciát s nagy érdeme, hogy nagy élményéről itthon sem feledkezett meg, hanem azt mint termékeny magvakat próbálja elvetni a magyar talajba. (Kemény Gábor)